

SLAVYANLARDA DEHQONCHILIK QONUNLARI VA UNDA SLAVYANLARNING IJTIMOYIY TUZUMINI AKS ETISHI

Jahongirova Munira Muroddin qizi

*Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti Tarix fakulteti
Tarix ta'lim yo'nalishi 201-guruh talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'rta asrlarda slavyan xalqlarida dehqonchilikning tutgan o'rne, uning madaniy hayotga ta'siri, va bu davrda ijtimoiy siyosiy tuzumning qay darajada ekanligi, shuningdek, slavyan xalqlarining etnik kelib chiqishi haqida so'z boradi.*

Kalit so'zlar: *Bolqon yarimoroli, janubiy va g'arbiy slavyanlar, hindyevropa tillari, Slavyanlar, etnik tarkib, iqtisodiy hayot, madaniyat, venedlar*

Аннотация: *в этой статье рассматривается роль земледелия у славянских народов в средние века, его влияние на культурную жизнь, и в какой степени общественно-политический строй в этот период, а также этническое происхождение славянских народов.*

Ключевые слова: *Балканский полуостров, южные и западные славяне, индоевропейские языки, славяне, этнический состав, хозяйственная жизнь, культура, венецы*

Annotation: *this article discusses the role of Agriculture in the Slavic peoples in the Middle Ages, its impact on cultural life, and to what extent the social political system was during this period, as well as the ethnicity of the Slavic peoples.*

Keywords: *Balkan Peninsula, south and West Slavs, Indo-European languages, Slavs, ethnic composition, economic life, culture, veneds*

Slavyanlarda dehqonchilik qonunlari va uning ijtimoiy tuzumidagi o'rni tarixiy rivojlanish jarayonida katta ahamiyatga ega bo'lgan bir masala hisoblanadi. Slavyan xalqlari o'z tarixida dehqonchilik bilan shug'ullanishgan va bu faoliyat ular ijtimoiy tuzumining asosiy qismini tashkil etgan. Quyida bu masalaning asosiy jihatlarini ko'rib chiqamiz:

⁷Dehqonchilikning tarixiy o'rni: Slavyanlar o'z tarixining ko'p qismini dehqonchilik bilan shug'ullanish bilan o'tkazgan. Ular asosan yerni ekish, chorvachilik va mehnat bilan bog'liq ishlarni amalga oshirgan. Yerning

⁷ А.А. Kirpichnikov., "Slavyanlar"- "Vostok"- Moskva-2010.130-bet

muhimligini tushunib, uni o'z jamiyatining asosiy resursi sifatida ko'rganlar. Ularning dehqonchilik bilan shug'ullanishi ijtimoiy hayotning barcha sohalariga ta'sir ko'rsatgan.

Slavyanlarning dehqonchilik qonunlari ham ijtimoiy hayotda o'z o'rnini egallagan. Bu qonunlar asosan yerga egalik, yerning taqsimlanishi va ishlatilishi, mahsulotlarni yig'ish va tarqatish kabi masalalarni qamrab olgan. Qonunlar asosan "knyaz" (yoki boshqa yuqori hukmdorlar) tomonidan belgilangan bo'lib, yer mulkiyati va mehnat taqsimoti davlatning ijtimoiy-iqtisodiy tuzumiga qarab o'zgargan.

Slavyanlar ijtimoiy tizimi: Slavyanlarning ijtimoiy tizimi o'zgarib borayotgan davrlar davomida quyidagi asosiy qatlamlarga bo'lingan:

Boylar (aristokratlar yoki knyazlar): Ular yerga egalik qilgan va dehqonlardan mehnat talab qilgan. Erkin dehqonlar (freemen): Ular o'z erlariga egalik qilishgan yoki kichik yer egalari bo'lib, o'zlarining yerini ishlatishgan.

Qul yoki qullikda bo'lgan dehqonlar: Ular yerning eng past ijtimoiy qatlamini tashkil etgan va yer egalari tomonidan ishlatilgan. Qullar asosan ijtimoiy tizimning eng zaif qismiga kirgan.

Savatchilar (serfler): Bu kategoriya erkin dehqonlar bilan qullar o'rtasida joylashgan, lekin ular ko'proq majburiyatlarga ega bo'lgan va yerni ishlatishda yuqori ijtimoiy qatlamlarga qarab cheklangan bo'lishi mumkin.

⁸Slavyanlar juda katta harbiy mahoratga ega edilar. Slavyanlar jismoniy jihatdan juda kuchli va chidamli odamlar bo'lib, har xil harbiy xiylalar o'ylab chiqarishga juda usta edilar. Slavyanlar o'yma yog'och qayiqlarni ishlatishga usta edilar, jasorat ko'rsatib, bu qayiqlarda dengizda uzoq-uzoq joylarga suzib borardilar,

Slavyanlar qadimgi zamonlardan oq dehqonchilikdan xabardor edilar, ularning asosiy mashg'uloti dehqonchilik edi. Arxeologik ma'lumotlar ularda juda katta don

zahirolari, don saqlash uchun maxsus omborlari va hokazolari bo'lganligidan dalolat

beradi. Mavrikiyning aytishicha, slavyanlar ayniqsa arpa va so'lini ko'p ekkanlar,

eramizning dastlabki asrlaridayoq uy hayvonlari asraganlar, turli xildagi

⁸ E.Qosimov, E.Nuriddinov, R.Mulladjanova, F.Ismatullayev, N.Rasulova, Sh.Zokirov, A.Abduazimov, T.Ponomaryova, M.Nasriddinova – "Jahon tarixi" qadimgi va o'rta asrlar davri- Toshkent-2013.222-bet

xonaki.

hunarlarini ham bilganlar

Slavyanlarning ko'plab jamiyatlari, ayniqsa Sharqiy Evropada, feodal tuzumining ta'sirida rivojlangan. Feodal tizimda yer mulkiyati asosan yuqori sinflar (knyazlar, boylar)ning qo'lida bo'lgan. Shuningdek, dehqonlar yerga ishlash orqali o'z mulklarini ishlab chiqarar edilar, lekin ular yerga egalik qilmagan va ko'pincha yer egalari uchun ishlashga majbur bo'lishgan.

Yerga egalik va uning o'zgarishi: Yerga egalik Slavyan jamiyatida katta rol o'ynagan, va yerga egalik qilish huquqi asosan oila yoki ijtimoiy mavqega qarab o'zgargan. Xususan, feodal davrida yerga egalik qilish huquqi va mehnatni taqsimlashning qonuniy asoslari davlat hokimiyati tomonidan belgilangan. Ba'zi hollarda yerga egalik qiladigan dehqonlar mustaqil bo'lishi mumkin bo'lsa-da, ko'p hollarda ular yuqori qatlamlarga bo'ysunib ishlashgan.

Slavyanlarning dehqonchilikda ishlash usullari: Slavyan dehqonlari o'z yerlarini ishlatishda an'anaviy usullardan foydalanishgan. Bu usullar orasida qishloq xo'jaligida suvni samarali ishlatish uchun turli tizimlar, masalan, irmoqlar va kanallar yordamida sug'orish ishlari amalga oshirilgan.

O'simliklarni aylanishda ekish tizimi orqali tuproqning unumdorligini saqlashga harakat qilingan. Dehqonchilik bilan birga chorvachilik ham muhim o'rin tutgan. Mol go'shti va sut mahsulotlari jamiyatning oziq-ovqat bazasini ta'minlagan. Dehqonchilik qonunlari faqat iqtisodiy masalalar bilan cheklanmay, balki ijtimoiy tizimni mustahkamlashga ham xizmat qilgan. Bu qonunlar yordamida yer mulkiyati va mehnat taqsimoti aniq belgilangan, bu esa o'z navbatida jamiyatdagi sinfiy farqni kuchaytirgan. Boylar va yuqori sinf vakillari o'zlarining iqtisodiy va siyosiy qudratlarini mustahkamlash uchun dehqonlarga nisbatan mustahkam qonunlar va majburiyatlar belgilagan.

Slavyanlar tarixida dehqonchilik va uning qonunlari ijtimoiy tizimning muhim qismini tashkil etgan. Yerga egalik va uning mehnatiga asoslangan tuzum jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy strukturasi shakllantirgan va bu tuzumda ijtimoiy qatlamlar o'rtasidagi farqlarni kuchaytirgan. Dehqonchilik qonunlari ham o'z vaqtida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilgan bo'lsa-da, ularni amalga oshirishda yuqori sinf vakillarining manfaatlari ustun bo'lgan.

Slavyanlarning o'rta asrlardagi yashash tarzi, ularning jamiyat tuzumi, iqtisodiy hayoti, madaniyati va kundalik faoliyati ko'plab omillarga bog'liq bo'lib, bu davrda ular turli hududlarda — Sharqiy, Markaziy va Janubiy Evropada turli xil siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy sharoitlarda yashagan.

O'rta asrlar slavyan jamiyatida asosiy ijtimoiy qatlamlar quyidagicha bo'lingan:

9Knyazlar va aristorlar: Knyazlar (yoki boshqaruvchi hukmdorlar) va ular bilan birga bo'lgan aristokratlar jamiyatning yuqori qatlamini tashkil qilgan. Ular yerga egalik qilishgan va ko'pincha harbiy janglarda muvaffaqiyatga erishganlar. Bu sinf o'z boyliklarini asosan yer va qullar yordamida orttirgan.

Slavyanlar o'rta asrlarda asosan qishloq xo'jaligi bilan shug'ullangan, shuning uchun dehqonlar jamiyatning eng katta qismi bo'lgan. Ular yerda ishlashgan va ko'plab hollarda knyazlarga yoki aristokratlarga qarzdor bo'lgan, ba'zan ular qul bo'lishi mumkin edi (serflar).

Savdogarlar va hunarmandlar: Shaharlar rivojlanishi bilan savdogarlar va hunarmandlar ijtimoiy jihatdan o'sib borgan. Ular shaharlarda yashagan va o'zlarining savdo yoki hunarmandchilik faoliyatlari bilan shug'ullangan.

Ba'zi slavyan hududlarida qul-rasmiylik mavjud bo'lib, qullar ijtimoiy tuzumning eng past qismida joylashgan. Ular ko'pincha jismoniy mehnat bilan shug'ullanganlar va erkinlikdan mahrum bo'lgan.

Ko'plab slavyanlar qishloqda yashagan. Ularning yashash tarzi asosan qishloq xo'jaligi faoliyatiga bog'liq bo'lgan va shu bilan birga jamiyatdagi an'analar, din, va tabiiy sharoitlar ham ta'sir ko'rsatgan.

Dehqonlar asosan yog'ochdan qurilgan uylar yoki kulba (hontelar)da yashaganlar. Ularning uylarida oddiy mebel, o'choq va o'rnatilgan do'konga ega bo'lishgan. Yozda ular o'zlarining erlarini ishlatishgan, qishki davrda esa uyda turli maishiy mehnatlar bilan shug'ullanishgan.

Qishloqlarda mehnat asosan oilaviy asosda taqsimlangan. Erkaklar ko'proq jismoniy mehnat bilan shug'ullangan bo'lsa, ayollar oilaviy ishlarni, ya'ni ovqat tayyorlash, kiyim-kechak va boshqa kundalik ehtiyojlarni ta'minlashgan. Bolalar ham oilada ishlashga jalb qilingan.

Slavyanlar o'rta asrlarda ham o'zlarining an'anaviy madaniyatini, urf-odatlarini va diniy e'tiqodlarini saqlab kelishgan.

Slavyanlar o'rta asrlarda o'zlarining qadimiy pagan dini e'tiqodlariga e'tibor berishgan, lekin 9-10-asrlarda xristianlik kiritilishi bilan, ko'plab slavyanlar xristian dinini qabul qilishgan. Xristianlikning kirib kelishi ularning diniy hayotiga va madaniyatiga katta ta'sir ko'rsatgan. Dastlab, Kiev Rusning knyazi Vladimir (X) ning tashabbusi bilan xristianlik keng tarqalgan.

Slavyanlar o'z madaniyatida nafaqat diniy, balki xalq san'ati, musiqasi, adabiyoti va afsonalariga ham katta e'tibor berishgan. Bu san'at asosan og'zaki rivoyatlar, qo'shiqlar, raqslar va afsonalar shaklida tarqalgan.

⁹ A.B. Shirokorad, V.P. Vasiliev, M. V. D. Sreznevskij – “Slavyan xalqlari tarixi”- Moskva-2012.256-bet

Slavyanlar o'zlarining yil davomida o'tkazadigan bayramlari va festivallariga katta ahamiyat berishgan. Ular ko'pincha tabiatning o'zgarishiga bog'liq bayramlarni nishonlashgan, masalan, bahor va yozning boshlanishi bilan bog'liq bayramlar.

Slavyanlar orasida o'rta asrlarda ilmlar rivojlanmagan bo'lsa-da, diniy ta'lim va diniy yozuvlar muhim o'rin tutgan. Knyazlar va aristokratlar ba'zan maxsus maktablarda o'qishgan, lekin keng omma uchun ta'lim imkoniyatlari cheklangan bo'lgan.

Slavyanlarning birinchi yozuvi "glagolitik" alifbosida bo'lib, keyinchalik "kiril" alifbosi rivojlanishga olib kelgan. Bu alifbo va yozuv tizimi diniy yozuvlar va kitoblarni yaratishda qo'llanilgan.

O'z shaxsiy fikrimcha, Slavyanlar madaniyatining eng go'zal jihatlaridan biri – ularning o'z madaniyatiga va an'alariga bo'lgan hurmati. Ular o'z tarixlarini, tillarini va san'atlarini asrab-avaylab, bu merosni avlodlardan avlodga o'tkazishga intilishadi. Bunday hurmat va ehtirom, bizga madaniy xilma-xillikni qadrlashni, har bir xalqning o'ziga xosligini tushunishni o'rgatadi, shuningdek, Slavyanlarda yashash tarsi o'ziga xos bo'lgan. Yuqorida takidlab o'tganimdek slavyanlar haqotida dehqonchilik muhim rol o'ynagan, chunki bu soha tabiiy sharoitlarga ham bog'liq edi. Jumladan: Yevropa tabiatining seryog'inligi dehqonchilik rivoji uchun katta ahamiyat kasb etgan, shuningdek bu davrda slavyanlarning malum bir hududlarda guruhlashib utroqlashuviga aynan manashu dehqonchilik rivoji asosiy sabablardan biri edi.

Din va madaniyat asosida esa ular o'zlarining hayotini muhim qismalrini belgilab olishgan. O'rganib chiqqan ko'pchilik manbalarim doirasida slavyanlarning erksevarli, jasurligi va madaniyatining boyligi haqida ko'p so'z yuritilgan. Bu malumotlardan xulosa qilib aytishni joiz deb bildimki slavyanlar o'z davrida madaniyat, hunarmandchilik, va dehqonchilik singari shunga o'xshash sohalarda yetakchi bo'lishgan va ular o'z zamondosh qo'shni xalqlar uchun madaniyat va rivojlanish uchog'i vazifasini ham o'tashgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. A.B. Shirokorad, V.P. Vasiliev, M. V. D. Sreznevskij – “Slavyan xalqlari tarixi”- Moskva-2012.256-bet
2. A.N. Avdeev, L.I. Gorsky – “Slavyan xalqlari madaniyati”- “Sankt-Peterburg” – 2001. 348-bet
3. A.A. Kirpichnikov., “Slavyanlar”-“Vostok”- Moskva-2010.130-bet
4. <https://enc.for.uz/wiki/Slavyanlar> “O'zbekiston milliy ensiklopediyasi”(2000-2005) “Slavyanlar” maqolasi

5. Abdulla Sharopov – “Jahon tarixidan universal qoʻllanma”- Akademiya nashri-2015. 327-b

6. Salimov.T.U. “Jahon tarixi. (Yevropa mamlakatlari V-XV- asrlarda). Toshkent- “Universitet”-2014. 92-b

7. E.Qosimov, E.Nuriddinov, R.Mulladjanova, F.Ismatullayev, N.Rasulova, Sh.Zokirov, A.Abduazimov, T.Ponomaryova, M.Nasriddinova – “Jahon tarixi” qadimgi va oʻrta asrlar davri- Toshkent-2013.222-bet